

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

28. DECEMBRĪ

NR. 50

J. Sudrabkalns

PAGĀJIS SLAVENS GADS

Kuŗu jau gadu mēs esam nodēvējuŗi par nebijuŗiem notikumiem bagātu, varenu, vēsturisku gadu? Mēs domāŗs pāršķirstam vēstures sējuma lapas un redzam visu mirdzoŗas pēdas, sekojam tām un apstājamies 1917. gada oktobra un novembra dienāŗ, kad dzima padomju valsts. Idejas, kas vadījuŗas sociālistiskāŗ valsts un sabiedrības cēleŗus un aizrāvuŗas tautas masas, ir iedvesmojuŗas arī 1945. gadā padomju karavīrus, zemkopjus, fabriku strādniekus, zinātniekus, māksliniekus. Viņi paveikuŗi varoņdarbus visāŗ frontēŗ un visos darba laukos. Leņina un Staļina partija izaudzinājuŗi laudis, kas pārvāŗējuŗi visas grūtības un šķērŗus, satriekuŗi visus ienaidniekus un bargāŗi kaujāŗ pa vidu radijuŗi jaunās, lielas kultūras vērtības.

Sarkanāŗ Armijas karavīri, kas Berlīnē un Viņē stāŗ nomodā par miera droŗību, nostāigājuŗi cīņu un uzvaru ceļu no Volgas līdz rietumu upēm. Donavas krastā sardzē stāvēdami, viņi atceras purvus, kas izbrīsti, lielgabalus rokāŗ velkot, puteņus, kas pārļaiŗi klajā laukā, biedrus, kas atdevuŗi savas dzīvības par dzimteni. Viņi domā par to, kas notiek senajā vācu pilsētā Nirnbergā, kur nežēlīgā kaŗa galvenie vaininieki, gridā atspēruŗies, palīgu no tumšāŗ paŗobelēm gaidīdami, arvien cīnāŗi saŗit, ka apšūdzēto solis, kur piŗi nosēdināŗi, neatvairāmi virzās uz priekŗ, kā kara-falks uz kapu. Padomju karavīŗs, daudzas zemes iesauģījuŗis, vācieŗus viņu paŗu mājāŗ apraudzījuŗis, pie senāŗ katedrālēŗ apstāŗies, saŗit, cik gan veltīga un nozēlojama bŗuŗi tādā vecā un bagāta kultūra, kāda ir vācieŗiem, ja tā nav aizkavējuŗi vācu tautu no nepiedzīvotāŗ pagrimŗanas, no ŗauŗalīgāŗ necilvēcības. Œelnes katedrāli pēc ilgiem gadsimtiem, vēl viduslaikos iesāktu, vācieŗi pabeidza tikai pagājuŗā simteŗa beigāŗ, — viņi prātoja par citāŗ lietāŗ. Par kādāŗ, to atklāja kaŗŗ ar gāznāves ratiem un cilvēku krāŗnīm. Tādāi kultūrai bijuŗi gan spodra virsma, bet iekŗā puvēŗi ar tārpiem. Tā ilgi jāskalo simtsimtos sārmos, skābēŗ un sāļjumos, lai sejā vairs nesistos asiņu tvans.

Kāds spēks izaudzŗi Padomju Savienībā, kāds tīrs un cēls humānisms apgaro padomju laudis, to daudzi miljoni ļauŗu izprata tikai kaŗa gados. Viņi jūtāŗ tikpat kā jaunu zemi atklāŗi. Vēl tagad daudziem jāsāŗem, beļziens pēc beļziens pa gauso, stūrgabvīgo pīeri. Kur tādi ŗachisti cēluŗies, jautā amerikāņi. Kas tie par vareņiem futbolistiem! Uztraucas angļi. Kādi divaini cilvēki! Viņi apmeklē mūsu komponistu kapus un puŗķo ziediem! Brīnāŗ par sarkanarmieŗiem viņieŗi. Lūk, pasākāŗna zeme, tur zinātnē kalpo tautai un valstij! nopūŗas Eiropas un Amerikas delegāti padomju Zinātnu Akadēmijas jubilejā. Kādreiz, sakāŗuŗi demorālizēto Napoleona III imperiju, vācieŗi lieljuŗas ar saviem tautskolotāŗiem, tie, lūk, esot tie varoņi. Ko ŗie vācu tautskolotāŗi bija iepotējuŗi saviem audzēkņiem, par to ar riebumu un nicināŗanu lasāŗ Mopasāna kaŗa stāŗtos. Padomju cilvēks dibināŗi var bŗt lepns uz saviem audzināŗtāŗiem, — tie visu mācījuŗi nesavtīgu tēvze-

mes mīlestību, bezbailību un izturību kaujāŗ, uzticību skaidriem, augstiem cilvēcības ideāŗiem, humānismu, cīņu pret citu sasniegumiem. Tie viņu mācījuŗi, iemilēt Puŗkinu, apstāŗies Ērmīzāŗ pie Rembranta audekļiem, klausīties Bāŗhovaŗna simfonijāŗ.

Ar ŗim tradīcijāŗ, ar ŗo padomju ētisko spēku un brāŗu tautu palīdzību mēs, latvieŗi, paveiksim krievņus darbus, jo mūsu talantu rezerves ir lielas un mūsu priekŗteŗi radijuŗi lielas vērtības. Mēs izkopŗim savas raksturīgāŗ spējas un īpaŗības, lai kopīgi ar brāŗiem kalpotu Padomju Savienības un cilvēcēŗ mēŗķiem.

No laiku koka gads nokrit kā zelta ābols. Tas neaizritēŗ tumsā, tam ir saules mirdzums. Ar lielā Staļina vāŗdu saistāŗ viss mūsu laikmets, bet ŗis tikko pagājuŗšais gads ievija jaunus laurus viņa vainagā, tas atnesa uzvaru, brīvību apspīestiem, mieru. Jaunie laudis ir izšķērdīgi, viņi priecāŗas, ka pagāŗis gads viņi kļuŗuŗi slaidāki, stiprāki, gudrāki. Viņiem vēl visa dzīve priekŗšā. Veciem gads ir dārga, neaizstāŗjama manta, bet viņi ŗo pēdējo pieminēŗ ar mīlestību un lepnumu, jo viņi pieredzējuŗi savāŗm acīm savu visspētāko ideāŗu uzvaru. Jaunie un vecie gadu mijāŗ sveicina visus, kas ziedojuŗi savus spēkus, lai ŗo uzvaru sasniegtu.

Zaļās eglēs ŗalc Latvijas meŗos, viņu smarŗa piepilda mūsu mājas. Mēs saŗķindīnāŗm glāzes un egļu zaru pajuntāŗ pacelam, tās pretīm Jaunajam gadam. Viņi amati, visi augumi, visas tautas sastopas un saprotas Jāŗnagadā tostā: «Lai zeļ mūsu padomju dzimtene! Sveiciens Staļinam!» Mēs zināŗm, viņŗ gaida no mums 1946. gadā neatlaidīgu rosmi, uzticību valstij, jaunus lielus darbus, — tie mums jāveic. Un mēs solāŗmies tos veikt, jo zināŗm, ka sociālistiskā iekārta mums nodroŗinājuŗi mieru un brīvību, taisnīgu, gaiŗu dzīvi katram savāŗ mājāŗ, un mēs zināŗm, cik lielu gandarījumu un prieku mums katram dos paveiktie darbi, jaunie sasniegumi. Lai Jaunā gadā sokas darbi visiem, kam dārga brīva, laimīga Padomju Latvija! Sveiciens visiem mūsu brāŗiem Padomju Savienībā! Lai aug un stiprināŗs tautu draudzība visā pasaulē!

Piedzemītais

- (Vēlreiz lai un Mākslas 50 n. rāmī)
- Piedzemītais! teica snaitpēŗs priedē, — Būs vēl cīņi, kamēr izniks bars, Vilkopāŗi tikai lode dziedē.
- Piedzemītais! sauca meistars stīnāŗi, — Zēlains zib pa bruņāŗ saules stāŗ, Jaunais tanks vēl niknāŗ trauks kā pirmāŗ.
- Piedzemītais! smejas meīca mūndrā, — Daudz vēl hektaru mans traktors ars, Netrūks maizes kalnos, meŗos, tūndrā.
- Piedzemītais! vīrs teic darbā godā, — Daudziem ķieģeļiem vēl rokāŗ spars, Atzels mana dzimtā zeme godā.
- Piedzemītais! avīzi mēs skaitāŗm, — Tas tik sākums! Lai jums liesmo gars! Jauna saule staro latvju gaitāŗ.

J. Sudrabkalns

Krievu padomju proza šodien

Osips Rezniks

Vēl nesen nodārdēja pēdējie kara grāvienī. Miljons ļaužu atgriezās pie dzimtajā pavarda, pie iemīļotā darba. Viņi ir pilni enerģijas, nodomu un cerību. Bet atmiņā kā grāmatas lapās mēs redzām visu pārciesto, un ikviens no mums, raugoties nākotnē, meklē atskaņas savām izjūtām patiesajā un liesmainajā mākslas vārdā. Padomju literatūra piecu pie pleca ar savu ciņā ejošo tautu ir pārcietusi visus skaudros kara gadu pārbaudījumus. Padomju tauta ir saugusi ar savu literatūru un pieradusi viņā dzirdēt sava likteņa vārsmas, sirdsapziņas un taisnīguma balsi. Rakstnieka balss neapklusā vissmagākajos kauju gados, bet uzturēja spraugu garu, virišķības apziņu un ticību uzvarai. Notēli un rindas kā neizsakāmā dārgas gleznas ir uzglabājušas cilvēku sirdis. Un tagad, kad visi cilvēki aiznemi ar celtniecības grandiozajiem plāniem, ar mākslinieku jaunrades nodomiem — no literatūras tiek gaidīts sevišķi daudz. Padomju lasītājs ir domājošs un prasošs un gatavs ar visu sirdi pieņemt visu labo, varonīgo un dvēselīgi apgaroto. Viņš seko iemīļotās grāmatas varonim kā dzīvam līdzgaitniekam, saskatot mākslas darbā vēstures patieso seju, sadzirdot laikmeta balsi.

Pagājušajā gadā mūsu literatūra kļuva bagātāka ar jauniem darbiem un jauniem vārdiem, bet tāpat kā kara gados, pamatēmā kara motīvi. Tomēr tagad mūsu rakstnieki nenāk tikai kā aprakstītāji un publicisti, bet gan kā tēlojoši mākslinieki, kurī cenšas dot mūsu laika varoņu viengabalainus tēlus. Batālas scēnas, notikumu hronikas neaizņem pirmās vietas, bet gan varoņu raksturi kļuvis dzīvāki, asāk veidoti.

Kā viens no vērtīgākajiem darbiem jāmin nesen nobeigtais Aleksandra Fadejeva romāns «Jaunā gvarde», kurš bija iespiests 1945. g. padomju žurnālā «Znamja».

Šis romāns veltīts Krasnodas varoņiem komjauniešiem, kuri bija nodibinājuši pagrides organizāciju ciņā pret vācu iebrucējiem dzimtajā pilsetā. Romāns «Jaunā gvarde» ir poēma par padomju jaunatni, par bagātu garīgo pasauli, par raksturu viengabalainību, kura padomju varas laikos ieaudzina mūsu jaunatnei. Pusaudzis Oļegs Koševojs ir varonīgo krasnodoniešu vadonis, ko romāna autors notēlojis ar brīnišķīgu siltumu un izpratni. Viņa atveidā rakstnieks iemiesojis viscēlākās padomju jaunatnes raksturlielības: izcilu virišķību, patiesīgumu, godīgumu, gribas

spēku, drosmi un augsti kvalificējamu ideoloģiju. Krasnodonas ļaudis ir spēcīgi un arī skaisti ar to iekšīgo skaistumu, kas silda biedru sirdis ilgajā un grūtajā ceļā, kurš paliek atmiņā mūžīgi. Rakstniekam ir sevišķi labi izdevies savus varoņus sniegt gandrīz taustāmā tuvumā, it kā lasītājs varētu just viņu elpu, redzēt viņu acu izteiksmes, dzirdēt viņu balsis. Autors nav centies parādīt savos tēlos vienīgi varonīgi. Viņi ir pilni jauneklīgas draiskulības, viņi pazīst arī bērnišķīgos priekus un satraukumus. Skaudrā ciņa nav viņos iznicinājusi jauneklīgos centienus, trauksmainos dvēseles lidojumus un dziļo cilvēcību. Viņu varonības vienkāršā lieliskumā viegli atminama vispārīgā padomju jaunatnes seja un tās viengabalainā griba, ko ieaudzinajis taisnīgā un tikumīgā sabiedrība.

Romāns sarakstīts lieliskā valodā — pilns dzejisku gleznu. Spēcīgi reālie kara notikumu apraksti okupētajā pilsetiņā, kur risinās traģiskā un nesamērīgā ciņa starp niecīgo varoņu grupu un gestapoviešiem. Viss tas rada neaizmirstamu iespaidu. Grāmatu, bez šaubām, izlasīs miljoni padomju jauniešu, un tā kļūs par vērtīgu garīgās dzīves attīstītāju.

Kā viens no talantīgākajiem padomju rakstniekiem jāmin arī Michaila Solochovs, kurš turpina darbu pie romāna «Viņi ciniņās par dzimteni». Jau pirmās, laikraksta «Pravdas» iespiestās romāna nodaļas stāsta par grandioziem nodomiem un lielisku māksliniecisku tēlojuma veidu.

Jaunais Solochova romāns iekšēji sasauca ar pasauleslaveno «Kluso Donu». Arī šini gadījumā galvenās personas — Donas kazaki — ar autoru sasauca asins balsim, kādēļ tie arī autoram dvēselīgi tuvi. Bet romānā «Viņi ciniņās par dzimteni» ir jaunas paaudzes cilvēki. Tie ir Grigorija Meļehova bērni un bērnu bērni. Viņi nepazīst tās moku un skaudru pārdzīvojumu pilnās dienas, kad kazaki ciniņās no 1918.—1921. gadam pilsoņu kara. Pirms Tēvijas kara bija rinda laimīgas dzīves gadu kolchozos, kad kazaki visā pilnībā izjuta, ka ir sava likteņa un dzīves veidotāji un savas valsts ievērojami cilvēki. Ši izjūta veidoja viņu domas un noskaņas lielajās ciņās, divkārtēja spēkus un atnesa uzvaru.

Uzvara nebija iegūstama viegli. Neiedomājamas atteikšanās vijās kopā ar skaudrajām kara dienām. Un Solochovs, smalkais cilvēka dvēseles pazi-

nējs, šai romānā paveic cilvēku sirdis, lai rādītu, kā viņās izveidojās uzvaras pārliecība. Vēl ir grūti spriest par visa darba viengabalainību, bet atsevišķas gleznas jau runā par autora lielām panākumiem. Nesen žurnālā «Znamja» Nr. 9 bija publicēts ievērojama amerikāņu kritiķa raksts ar virsrakstu «Jaunais karš un miers». Rakstā autors spriež par literāriem darbiem nākotnē, kurī līdzinātos mākslinieciskā vērtīguma ziņā Ļeva Tolstoja «Karam un mieram». Kritiķis domā, ka pēc Tēvijas kara līdzīgs romāns parādīsies drīzāk nekā ievērojama Tolstoja darbs, kurš tika uzrakstīts 46 gadus pēc 1812. gada Tēvijas kara. Amerikāņu kritiķis domā, ka «Jaunais karš un miers» var pa-

rādīties pēc gadiem 5—6. Viņš arī nosauc to zemi, kur vispieņemotāk radīt tādu darbu un proti — Padomju Savienība. Beidzot, runājot par autoriem, kritiķis min Michaila Solochova vārdu. Mums vēl nav materiālu, lai salīdzinātu Solochova romānu ar lielo Tolstoja epeiju. Bet kas lai zina, vārūt ka «Viņi ciniņās par dzimteni» būs tā grāmata, kura gaida visa cilvēce, grāmata, kura visā pilnībā un izsmeltībā parādīs padomju tautas uzvaras ceļu pagājušajā Tēvijas karā.

Solochova mākslinieciskā talanta spēks un iekšējā izjūtu bagātība ļauj cerēt, ka tas tiešām tā var būt.

Kara gados notikumi risinājās tik strauji, ka dažreiz rakstnieks paspēja pierakstīt tikai aprautus teikumus, pirmos iespaidus, atzīmēt tikai vissvarīgāko. Bet tagad atmiņā nāk ainas ar visām niansēm un detaļām — tēlojas ciņas, noskaņas, izjūtas.

(Turpinājums nākamajā numurā)

P. M. NORCOVA

VIESIZRĀDES

Rīgas mūzikas draugiem patiesu mākslas prieku sagādā PSRS Lielā teātra solista, Staļina prēmijas laureāta, KPFSR Nopelniem bagātā mākslinieka P. M. Norcova viesizrādes mūsu Operas un baleta teātri Čaikovska «Jevgeņijs Oņegins» titullomā. Jāatzīst, ka tāda Oņegina, kas tā atbilst Puškina un Čaikovska veidotajam tēlam, Rīgas operas skatuve nav redzējusi. P. M. Norcovs ir liela vēriena mākslinieks, kura tēlojumā nav sastopamas nekādas nejausības, tas ir viengabalains, izturēts, mērķtiecīgs no sākuma līdz galam. Kādu tēlojuma bagātību, kādu meistarību mākslinieks parāda, piemēram, priekšpēdējās ainas nobeigumā, kad viņš no rezignētā čaidharoldiskā aristokrata, kas 28 gadu vecumā jau šķiet dzīvi izbaudījis sirmgalvis, pārvēršas par kaisles pārņemtu jaunekli, tā ka tiešām arī skatītājam «nav šaubu vairs» par notikumu pārmaiņu. Lomas vokālā puse, gribētos sacīt, ideāli saliedēta ar scēnisko. P. M. Norcovam skaists, samtaini tembrēts baritons, vidēji spēcīgs, kas līdzīgi plūst visos reģistros. Aprīnījumi skaidra dikcija, tā ka, gluži kā dramā, saprotams ik dziedātais vārds. Dārza skata ārējā, tāpat divkajas ainā un finālā mākslinieks valdzināja ar tikamu mezza voce. Vietām P. M. Norcovs kantilēnās vietās izmanto rečitātīvu veidu dziedājumam, bet dara to mākslinieciski tik patiesi (piem., ārējā «Jā, jā, nav šaubu vairs»), ka tas šķiet vislabākais veids izteikt pārdzīvojamo. Tiešām, varam būt no sirds pateicīgi, ka mums dota iespēja iepazīties ar tādu izcilu māksliniecisku personību.

No Rīgas operas dziedoniem vistuvākais Puškina un Čaikovska tēlam šķiet Edgara Plūksnas Ļenskijs. Tas ir īsts dzejnieks ar jūsmīgu un kvēlu sirdi. Dziedājums, atskaitot kļūmīgo ārījas sākumu balles skatā, raisījis viegli un brīvi.

Veras Krampes Tatjana tēls sākumā liekas ļoti tāls Puškina Tatjanai, lielajai sapņotājai, tam vairāk tuvodamies beigās, kņazienes Gremīnas personā. To pašu var sacīt arī par lomas vokālo pusi: dziedājums vēstules skatā nepārliecina, bet pa ceļas daudz augstāk finālā, kur vajadzīgs vairāk drāmatisma. Tieši drāmatisms ir Krampes stiprā puse.

Oļgas lomā ļoti brīvi un tieši jūtas Iraida Jansone. Grūto ārīju «Es nevaru būt vienmēr skumja» viņa veic it kā rotājamā, un mēs tiešām noticam viņas vārdiem «par bērnu mani visi sauc». Gremīnu dzied un tēlo Nop. bagātāis mākslinieks A. Daškova jo braši, tikai manuprāt pārāk jauneklīgi.

Savas nelielās lomas labi veica Oļga Blumberga (aukle), Marija Ulmane (Larina), H. Mikalajunas (Triķē), G. Neimanis (Zareckis).

Diriģēja Orlanskis, Padomju Savienības diriģents, noteikti, precīzi, droši atbalstot solistu nodomus. Iebilst varētu vienīgi pret dažiem tempiem (pārāk saiteidzināts temps Ļenska ārījai 1. cēlienā). Braši turējās arī kori, atskaitot intonācijas neskaidribu dārza skata sieviešu kori.

Visā izrādē bija jūtams prominentā viesā iespaids, un viss ansamblis centās sniegt vislabāko.

Anna Grēvina

DEKABRISTI

Par dekabristiem sauc 1825. gada 14.—26. decembra revolūcionārus. Tie ar ieročiem rokās Pēterburgā sacēlās pret patvaldību, Nikolajam I tronī kāpjot. Viņi gribēja nodibināt republiku, vai vismaz panākt cara varas ierobežošanu ar konstitūciju. Dekabristi bija rakstījuši savās programās zemnieku brīvvaldību, tautas izglītības paaugstināšanu, tiesu pārveidošanu tautas labā un citas demokrātiskas reformas.

Slepenu biedrību dibināja Krievijā sākās pēc 1812.—1813. g. Tēvijas kara. Dzimentē atgriezās virsnieki, kas Francijā bija redzējuši jaunu valsts iekārtu, kuŗa tur izauga franču lielās buržuāziskās demokrātiskās revolūcijas rezultātā, feodālisma iekārtu likvidējot. Viņi gribēja Krievijā vispirms reformu ceļā uzlabot dzīves apstākļus un pakāpeniski sasniegt dzimtbūšanas atvieglināšanu un likvidāciju. Tad sāka izpausties radikālāki uzskati — par revolūciju un republikas nodibināšanu. Tēvijas glābšanas savienība, dibināta 1817. gadā, bija mērenāka, drusku vēlāk dibinātā Labklājības savienība — radikālāka. 1821. gadā daļa biedru nolēma izbeigt savienības darbību, bet radikālākā daļa ar pulkvedi Pesteli priekšgalā lēmumam nepadevās, un drīz vien izcēlās atkal divas jaunas organizācijas: 1) Mērenāka Ziemeļu biedrība ar centru Pēterburgā un 2) Radikālākā Dienvidu biedrība Ukrainā. Dienvidos darbojās vēl 3) Apvienoto slavu savienība ar virsniekiem no vienkāršākās tautas. Tās priekšgalā stāvēja brāļi Borisovi, Gorbačovs un citi, viņi prasīja visu slavu federatīvu demokrātisku republiku. 1825. gada vasarā «Slavi» apvienojās ar Dienvidu biedrību, pieņemdami Pestela programmu. Dienvidu biedrību, kuŗa prasīja republiku, vadīja Pestelis, Sergejs Muravjovs-Apustulis un Bestuževs-Rumins.

Pestelis pēc Puškina un daudzu citu atsauksmēm bijis ļoti apdāvināts, izglītots, liela vēriena cilvēks. Bija varonīgi cīnījies pret Napoleonu 1812. gada Tēvijas karā un piedalījies 1813.—15. g. kara gājienu. Jau jauneklā gados sajūsmīnājis par Vollēra, Didro, Russo un citu franču brīvdomātāju mācībām. Krievijas tautu varonība 1812.—13. gadu karā, franču Lielā revolūcija, dzimtbūšanas neciešamie apstākļi Krievijā un politiskā literatūra bija Pesteli izveidojuši par karstu revolūcijas

un republikas cīnītāju. Pestelis bija izstrādājis jaunās Krievijas konstitūcijas programmu ar nosaukumu «Russkaja Pravda» (Krievu taisnība). Lielu lomu šajā biedrībā spēlēja dzejnieks Riļejevs — arī ciņu dalībnieks pret Napoleonu. Riļejevs kopā ar Bestuževu izdeva laikrakstu «Polārzvaigzne». Viņa poēzijā skan valsts pilsona motīvi, karsta brīvības mīlestība un ass naids pret tautas verdzību. Riļejevs bija viens no karstākājiem carisma apkarotājiem. Viņš zināja, ka iespējama sacelšanās neveiksme, bet tomēr bija pārliecināts par sacelšanās nepieciešamību. «Es iešu bojā,» viņš

daļu pienākšanu, kas tomēr nenotika. Nozīmētais savērnieku vadonis kņazs Sergejs Trubecokjs Senāta laukumā pats nemaz neieradās. Savērnieki, palikuši bez vadības, zaudēja katru plānveidīgu rīcību un iniciatīvu ciņā. Ap divpadsmitiem dienā Senāta laukumā ieradās cars Nikolajs, sapulcējās ap sevi daudz uzticama karaspēka ar artilēriju. Tomēr cara pulku kavalerijas uzbrukumi tika vairāk reizi atsisti. Ne komandieri draudi, ne metropolīta padomī nespēja salauzt kareivju revolūcionāro stingrību. Piejāja Pēterburgas ģenerālgubernators Milorādovičs un mēģināja sa-

Dienvidnieku Černigovas pulks Ukrainā, bet arī bez panākumiem, jo viņa enerģiskais vadonis pulkvedis Pestelis bija dienu pirms sacelšanās arestēts. Sacelšanos vadīja Sergejs Muravjovs-Apustulis. Tāpat kā Pēterburgā, arī šē savērnieki vilcinājās un neuzdrošinājās laikus iet uzbrukumā. Ar dienvidniekiem apvienoto slavu biedrība rīkojās straujāk. Tā nolēma sūtīt savu sacelšanos pulku uz Kijevu, lai sagrābtu šo svarīgo centru savā varā, jo tur atradās citas «Slaviem draudzīgas armijas daļas». Sastopoties beidzot ar caram uzticamu armiju 3. janvārī, viņi tika arī te saukti. Ar to visa dekabristu sacelšanās bija apspiesta, un sākās dekabristu vajāšana.

Cars Nikolajs I bez žēlastības izrēķinājis ar dekabristiem: 13. jūlijā 1826. gadā pieci galvenie dekabristu vadoni — Pestelis, Riļejevs, Kachovskis, Muravjovs-Apustulis un Bestuževs-Rumins tika pakārti. Trijiem no tiem (Riļejevam, Kachovskim un Muravjovam) benžu nelietpratīgas rīcības dēļ norāvās pie pirmās soda izpildīšanas panēmiena virves, kādēļ tos kāra otrreiz. Šis starpgadījums esot lāvis Riļejevam izsaukties: «Esmu laimīgs, ka varu par tēvu zemi mirt divreiz!» Ap simt divdesmit virsnieku tika notiesāti uz mūža katorgu Sibīrijā. Zaldātus dzina caur stroju, kur tos sita vairāk simtu sītienu un izsūtīja vai nu spaidu darbos, vai ciņās pret Kaukaza kalniešiem.

Dekabristu revolūcija neizdevās, jo aiz viņiem vēl nestāvēja plašas tautas masas, tā arī tehniski stratēģiskā ziņā nebija noorganizēta kā pienākas.

Par dekabristiem sajūsmīnājusies ne vien revolūcionāri, bet arī vēsturnieki un dzejnieki. Puškina bija stāvējis viņiem ļoti tuvu, tika daudzārt trirdis un tikko arī nenokļuva spaidu darbos, vēlāk viņš saviem draugiem katorgā vēltījis (laikam arī nosūtījis) skaistu dzejoli. «Pestela un viņa ciņas biedru notiesāšana galīgi atraisīja manus gara spēkus ciņai,» rakstīja vēlākos gados Hercens par dekabristu ietekmi uz viņa politisko ieskatu attīstīšanos un revolūcionāro darbību.

Nekrasovs divās lielās poēmās «Kņaziene Trubeckaja» un «Kņaziene Volkonska» ir radījis brīnišķīgu orelu ap dekabristu sievu galvām.

Visistāk dekabristus novērtējis Leņins: «Šaurš šo revolūcionāru redzes loks. Ļoti tālu viņi nāvu no tautas. Bet viņu darbs nav gājis zudumā.» Un runājis par dekabristu laikmetu, 19. g. s. brīvības ciņām, Leņins saka: «Tas ir laikmets no dekabristiem līdz Hercenam. Dzimtbūves Krievijā ir nomākta un nekustīga. Protestē muļniecības sīks bezspēcīgs mazākums bez tautas atbalsta. Bet šie labākie laudis no muļniecības ir palīdzējuši tautu modināt.»

A. Kēniņš

Aleksandrs Puškins

Dekabristiem Sibīrijā

Kaut rokat rūdu raktuvēs —
Sev sirdi saglabājiet spītu:
Darbs skarbais nezudīs bez vēsts,
Un ilgas piepildīsies ritu.

Ši cerība, kam māsa posts,
Tur tumšā pazemē jums priekus
Un mundrumu kā gūnis iekurs:
Laiks ilgtais reiz roku dos:

Caur Sibīrijas tumsu sveikt
Jūs draudzība un mīla aizies,
Kur jums rit spaidu darbi baidies,
Kur iet man brīvā balss jūs teikt

Būs pišfos važu smagums triekts,
Grūs cietumi — un brīve vārsts,
Jūs priekā apkampdama, sārsts,
Jums zibēs zobens, brāļu sniegts.

Atdzejojis

Konstantīns Aizpurs

teica kādā populārā dzejoli, «bet mirstot par tēviņu, slavēšu savu likteni».

Izmantojot to, ka Aleksandrs I 1825. gada decembrī piepēši nomira, neatstājot tiešus pēcnācējus, kā arī sakarā ar neskaidribām troņa mantošanā starp Aleksandra brājiem Konstantīnu un Nikolaju, Ziemeļu savienības dekabristi mēģināja izdarīt apvērsumu, lai ievestu konstitūciju. Līdz ar viņiem revolūcionārās karaspēka daļas sapulcējās 24.—26. decembrī Senāta laukumā pāri par trīs tūkstoš vīru, bet palika tur bezdarbībā, gaidot vēl citu karaspēka

zverniekus pierunāt padoties; tad to nāvīgi levalnoja viens no drošsirdīgākiem un aktīvākiem dekabristu virsniekiem — Kachovskis. Arī pret caru atklāja uguni, bet trūka uzbrukuma un neiekrita organizētas aktivitātes. Tad cars pavēlēja šaut savērniekos ar karteču lielgabaliem. Ar šo uguni savērnieku kolonas pajuka. Senāta laukums, Nevas krasts un tuvākās ielas bija pilnas liķu. Naktī Nevas ālīngošs sagāza kā mirušos, tā lievainotos. Sacelšanās vadonus drīz vien arestēja visplašākos apmēros.

Decembra beigās vēl sacēlās

Kraštija cietē un ilustrācija

Vīri pagrieza ziemeļu vēja stindzinošai pūsmai muguras un ērtāk novietojās pie uguns-kura. Daugavas spīdīgi pelēko līmeni, kurā tālu atspoguļojās krasts un rudeniģās debesis, reizēm saraustīja sīku viļņu trīsas. Brigādiēris Kārlis Grauds, varena auguma vīrs, greiziem, darbā noliektiem pleciem un vienu isāku kāju, kas ejot viņa gaitu padarīja svārstīgu, it kā viņš nepārtraukti kāptu pāri celmiem — saberzēja nosalušās rokas, pāvērsa plaukstas pretim liesmām un noskurinājās:

— Sasodītais ziemelis!

Pārējie brigādes vīri klusēdami attina līdzņemtās sviestmaizes un sāka ēst. Viens no tiem, jaunu iegarenu seju, kino aktiera ūšīnām, izņēma no svārkū kabatas rūpīgi salocītu laikraksta lapu un ēzdams lasīja.

No ūdens izzvejojtie un apzuvušie koki dega šņarkstēdami, tecinādami putainas ūdens lāses oglēs. Reizēm vējš niķīgi dūmu stabu iedzina tieši pūsdienotājiem sejās. Vīri tad rustīdāmie klepoja un berzēja rokām acis.

— Ko tad raksta? — kāds gribēja zināt. Jaunais cilvēks nolēca avīzes malu, lai redzētu, kas jautā, un nevēlīgi atbildēja: — Nekā prātīga jau nav.

Jautātājs tina cigaretē un nolēcās pie uguns-kura aizpīpot. — Aleksis varbūt gribētu lasīt par Holīvudu, vai ne tā? — Grauds igni ieminējās.

Cilvēku, ko brigādiēris minēja kā Aleksī, tas aizdedzināja.

— Nu ko!? Protams, es labāk lasītu par Holīvudu vai valzīvu medībām Ledus okeanā. — Bet, starp mums runājot, es domāju, arī tev, vecīt, tas patīktu. Neviens pilītes sensācija. Un tad sanāksmēs tas pats.

— Zaļš esi.

— Tāds jau katrs reizi mūžā. — Zināms, bet tādēļ jau nav jābūt muļķim.

— Es par sevi tā nedomāju, un arī tu man to nevari teikt. Visus krasta izbūves darbus esmu veicis tāpat kā citi, un oštas atjaunošanā mans vārds tikpat nozīmīgs kā tavš, bet kas attiecas uz pārējo — ārpus darba katram tiesības domāt tā, kā patīk. Tāda ir mana pārliecība.

Grauds nikni savistīja savu maizes papīru un iesvieda uguni. Skats iļicināja, ka tā viņš darītu ar Aleksā pārliecību. Vīri, kas turpināja ēst, paslepūs saskatījās. Tāda enerģiska kustība nozīmēja, ka Grauds runās, kārtīgi runās. Lai tikai saņemklē pīpi.

Vēja brāziens izrāva kādam maizes ietinamo papīru un aiz-

nesa tālu Daugavā. Vīrs tikai rokas vien noplātīja.

— Tad pēc tavām domām viss, ko tagad avīzē raksta, ir bleķis un domāts tādiem — tādiem kā man. Par sacensībām, darba panākumiem, vēlēšanām, ar vārdu sakot, visas padomju iekārtas seja?

Jaunais cilvēks rūpīgi salocīja avīzi un noglabāja atkal kabatā.

— Tā es nemaz nedomāju, bet kaut ko interesantāku jau va-

Arvīds Stirājs

Bērīt, pieliec rīksim rīksi,
Dzi, kā spēlē kamanas!
Pirms pie auzu siles tiksi,
Zaķim, stīrnas bērnam ilksi,
Lai no takas pamanās!

Šonakt tālos ciemos braucams —
Uhū! Stiepiēs, krēpānīt!
Zvaigznes pasacīs, kur traucams —
Laiks jož aši, neatsaucams,
Skani ilksi, pulkstenīt!

Piesniguši egļu pleci,
Ezers viz kā spogulis,
Kumeļ, manu, teci, teci —
Neba bīsties lauska veci,
Kas zem ledus nogulis.

Izviezdās tad kumeļš možais,
Atgīdīs no zviēdzoņas.
Pusnaktis bij. Sniegs krita košais.
Braucējs, zirgs un Jaungads spožais —
Bijām trīs uz Daugavas.

rēja uzrakstīt. Kāpēc tagad neraksta kaut ko saistošu? Tu domā, nekas nenotiek? Tapat Rīgā vien, tikai paklausies.

— Saprotu — tu gribi zināt, cik nakti pakārušies savās apakšbiksēs, kas izmežģījuši kājas. Manas domas, ka tās tīri privāta rakstura lietas, tāpat, ja kāds sadomājīs zābakus pazolēt — vai par to jāzina visai pasaulei? — Grauds iesmējās un kļuva tā kā maigāks. — Es tev, Aleksī, kaut ko pastāstīšu, kas liks savādāk domāt par daudzām lietām. Laika mums pusstunda, kamēr automašīnas pievedīs kokus. — Brigādiēris nokrekskšīnājās un paraudzījās visapkārt, vai arī pārējie domā klausīties.

— Kā tev, Aleksī, šķiet — es piedzimu greizs kā sasalis kreklis un ar klibu kāju? Nē, tavā vecumā arī es biju citāds. Gandrīz tāds kā tagad tu, tikai tādu taureni neaudzināju zem deguna, bet ista vīra ūsas. Cetrpadsmit gadu vecumā jau pazinu visus piekrastes kuģu klājus. Dažus gadus vēlāk, kad tēvu fabrikā aizķēra transmisija un piēlpināja mašīnas riteņiem, es teicu tā: ko maisīšos, liejš cilvēks, mātēi pa kājām, jo

ciemoms. Labi, ka tev, Kārļuk, jaunās kājas un visa pasaule rīcībā, teicu pats sev. Soreiz nav laika stāstīt par matroža dēkām, ko piedzīvoju — tas citai reizei. Atgriezos divdesmit pirmajā gadā. Māte bija mirusi, māsa mazgāja kungiem veļu, viens brālis sēdēja cietumā par draudzēšanos ar boļševikiem, otrs, pazaudējis kaŗā roku, pārdeva laikrakstus ielas stūpos. Lai nu kā, apmierinājos, pašiem sava republika tagad, valoda, jādōmā, paši arī strādāsim un lemsim.

Sameklēju dzīvokli un liku jūrnieka maisu kaktā. Apskatījos, ko darīt — ostā vien būs jāpaliek, tā pierasti — tuvāk pie ūdeņiem, un arī ceļš uz jūru deguna priekšā, ja apnikstas dzīvošana malā.

Strādāju kā transportnieks pie kravas darbiem, apprecējos un, cik nu tās iespējas bij, palīdzēju mātai. Tad notika nelaime. Strādāju uz kuģa pie viņcām, kad pārtrūka metala stiepule un daļa no stutmaikas kokiem noslīnāja sānus un sabēdēja kāju. Tā pamatīgi, pāris stundīņas nogulēju kā kapā, acis nepamirskšīnājās. Kad iznācu no slimmīcas, jāklībo gan. Smagu fizisku darbu vairs nevarēju darīt, lūkoju kaut ko citu. Kas dos? Mētājos apkārt pa pilsētu un ostu kopā ar veselu bezdarbnieku armiju. Tu, puis, nemaz nevari iedomāties, kā tas ir. Dienām un mēnešiem trīs ielas akmeņus ar pazolēm, klauzīnāt pie simt durvīm, darbu meklējot, un gaidīt garas stundas rindā, lai saņemtu atbildi: pienāciet citā reizē. Mana jūrnieka maisa bagātība, pāris drēbju kārtas un dažādi piemiņas nieki no pasaules aizceļoja uz tīrgu. Vajadzēja ēst. Sieva nēsāja manu pirmo dēlu un nevarēja strādāt.

Sasper jods! es lādējos. Kā tas var būt? Paši savā valstī, un tev, cilvēkam, nav tik daudz vērtības kā sētas stabam. Neviens neesi vajadzīgs. Aprunājos ar sev līdzīgiem. Zēni, kaut kas nav kārtībā — bet kas? Avīzes rakstīja par bezdarbu un vispārēju krīzi, kā Kanadas kviešus un Brazīlijas kafiju sadedzinot malkas vietā. Par gangsteriem Čikagā un skaistuma karaliņu vēlēšanām, miljonāru izpriecas braucieniem greznās jachtās un kā Ķīnā cilvēkiem domāto apēduši sišeni. Kad tuvojās skaļi izreklamētās saeimas vēlēšanas, tā vien likās — nobalsosim par to vīru, kas visvairāk sola, un tev nodrošināta biļete uz visa pārpilnību un mannas biežputru. Bet nav ko runāt, tur neiznāca nekā, mūs, kas kopīgi gudrojam, ko iesākt, sāka aptaustīt policija.

Ko?! Jūs agitējat pret pastāvīgu valsts iekārtu — komunisti?

Man toreiz nebija istas jēgas, ko nozīmē komunisti. To arī

neprasija, bet paņēma līdzī un kārtīgi dažus mēnešus mēģināja atradināt no ēšanas. Tad, lai es to neaizmirstu, vairākas reizes krietni iepēra un izsvieda uz ielas.

Man nebija kur palikt. Sieva aizbraukusi uz zvejniekiem atpakaļ pie vecākiem, māsa pazudusi kaut kur laukos, dzīvokļa vairs nav. Dzīvoit vajadzēja. Naktis pavadiju parkos un staciju uzgaidāmās telpās. Tas atkal bija pret likumu un par to tupināja iecirkņos. Laukos darba netrūkst, mani pamācīja. Bet kas mani tādu pustrādnieku ņēms. Pat gana amatam nederēju, jo saimnieks domāja tā, ka tāds vīrs tev noēd trīs puīšu iztiku — vairāk nekā nopelna. Tagad uzskatīju par savu pienākumu iepazīties ar noslēpumaino vārdu — komūnistis, lai zinātu, kādēļ tas tik traki kungiem nepatika. — Ho, ho, Graud, kā tu nesaproti, vai tad var patikt, ja tu kungam saki, ka esi ienācis pasaulē pa to pašu ceļu kā viņš un ka tev tāpat kā viņam gribas dzīvot, ēst, gērbties un audzināt bērnus, — tā smējās cilvēks, kurš mani iemācīja vēlāk gluži savādām acīm aplūkot visas lietas. Tas bija mūsu cilvēks un gudrs vīrs, kas strādnieku sanāksmēs izdalīja labas atbildes kungu uzpirtajiem runātājiem un, ja vajadzēja, nebaidījās arī pacelt balsi, sak, nost ar šito operu! Gada laikā iepazīnos ar dažādām grāmatām un redzēju to drausmīgo netaisnību, kas mutuloja visapkārt strādnieka dzīvei. Iestas bailes.

Nedrīkst baidīties, jācinās,

atkal mani pamācīja. Zināju tagad, ka austrumos ir zeme, kur darba cilvēki cinijušies, lai būtu labāk, un uzvarējuši, paši ceļ savu Padomju valsti. —

Grauds dziļi ievilkā elpu. — Es kļuvu cinitājs un daudzās kungiem nepatīkamās lietas paspēju izdarīt uzsāktās cīņās labā. Aizrāvos, pielaidu neuzmanību, un mani sagūstīja tie, kuriem atklāti teicu: Nē! Ari mums ir tiesība dzīvot.

Mana dzīve tagad sēdēja četras akmeņu sienās. Divpadsmit soļi uz priekšu, divpadsmit atpakaļ, un tomēr es reizēm smaidīju. Tie tur ārpusē baidījās manis — klibā vīra, ja iebāza mani šajā sprostā un al-

goja cilvēkus, kas mani apsargā. Gaiši zilās debesis kā pasātu joslā bija dienai, kad atrīvētā tauta mums atvēra cietuma vārtus.

— Jūs piederat atkal mums! — kļieda simtām mutes.

Brigādes vīri, kas sākumā klausījās vienaldzīgi, pamazām iedegās un tagad uzliesmoja nepacietībā — dzirdēt vēl vairāk.

— Stāsti!

— Tātad tu arī biji starptiem?

— Biju, — Grauds brīdi kavējās atmiņās, līdz turpināja.

— Man sākās jauna dzīve. Un tikai tad, kad 1940. gadā pirmo reizi savā dzimtenes pilsētā nodevu balsi, lai mēs paši varētu

lemt un veidot savu nākotni, jutos kā īstēni pieaudzis cilvēks. Atminos, tajā dienā neapnikās staigāt ielās un līdz vēlam vakaram redzēt pretimnācēju sejās to pašu gaišo domu. Jauna dzīve. Simts darba vietu, kas agrāk man aizcirta durvis, tagad visas piedāvājās kā kārdinājums. Netikoju lepna darba, paliku ostā par apsargu.

Tagad mēs pirmo reizi pēc kara atkal vēlēsim, un tāds pat cilvēks kā mēs paši — darba vīrs, lai tie varētu zināt un saprast mūsu vajadzības — sūtīsim tos uz Vissavienības Augstāko Padomi, — Grauds savilka uzacis asā lokā. — Septiņas haizivis! Zēn! Vai tu saproti, par ko runā? Nav sensācijas. —

— Tas, tas jau ir pavisam cietā, kad tu tā visu izstāsti.

— Nekā citāda tur nav, vajaga tikai padomāt, — Grauds cieti noteica.

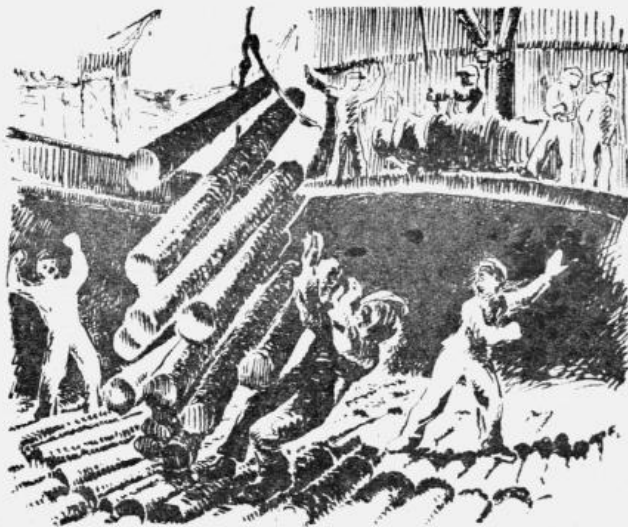
— Puika zaļš, — tagad visa brigāde nosprieda, bet jaunais cilvēks, kuram adresēja šos vārdus, klusēdams sasnieda uguni apdegušo koku galus.

— Es jau nemaz tā nedomāju —

Gar jaunizbūvēto krastu tvaika velkonītis šnaukādams aizvilka garu plostu rindu. Vīrs uz tiem ar slaidu kārti rokā pamāja sveicienu. Tālāk aiz pāldziņiem, kas nepārtraukti kala jaunus ostas krastus, iedūcās motors.

— Ved kokus!

Vīri cēlās, nēma rokās cirvjus un ātriem soļiem aizgāja darbā. Grauds šūpodamies tikko tika līdzī.

PADOMJU LIETUVAS LITERĀTŪRA

KOSTAS KORSĀKAS

Turpinājums
Apskatot padomju lietuvju rakstnieku daiļradi kara laikā iedzīskā un tematiskā plāksnē, vispirms jāatzīmē, ka pēc daudzām savām pazīmēm tā ir Vissavienības literatūras daļa. Daudz kas no tā, kas kopējs un raksturīgs visai Tēvijas kara laika padomju literatūrai, ir kopējs un raksturīgs lietuvju padomju rakstniekiem. Tas pats svelošais naidis pret vācu iebrucējiem, tas pats dziļais padomju patriotisms, tie paši mākslinieciskie Sarkanarmijas un partizānu panākumu apraksti satādā arī padomju lietuvju literatūras tematiku. Taču viss tas lietuvju rakstnieku darbos atspoguļo savu īpatno nacionālo kolorītu. Vispārējā Padomju Savienības literatūru kopšanā lietuvju literatūra ienes savu īpatno skaņu. Sevišķi skumjas par vāciešu verdzināto Lietuvu skan spēcīgi, ar asu sāpi. Jau sen lietuvju literatūrā nav bijis tik daudz dzimtenes mīlestības, tik daudz tās dabas apdziedājumu, tik daudz senatnes lepnuma, tik daudz līdzjūtības viņas ļaudīm kā lietuvju padomju dzejnieku darbos Tēvijas kara laikā. Tas

rāda šīs dzejas dziļo patriotismu, kas izaugusi Tēvijas kara liesmu kvēlē un atgaismā. Taču, atzēmdzinot labākās un krietnākās patriotisma tradīcijas, šīs padomju lietuvju rakstnieku patriotisms atarmo jaunā veidā — tālu no šaurām šovinistiskām tendencēm.

Lietuvju rakstnieku daiļrade Tēvijas kara laikā varēja augt un attīstīties lielo sociālisma ideju ietekmē. Šais sacerējums padomju idejas ieiet kopā ar Tēvijas kara varoņgaru, tādējādi kļūdamas vēl spēcīgākas. Jāatzīmē viens no galvenajiem raksturvilkiem mūsu rakstnieku darbos — gaišais optimisms un nesatricināmā ticība galīgi uzvarai pār hitleriešiem. Šis motīvs iet cauri no pašas pirmās kara dienas un neapsīkst pat viskritiskākajos kara brīžos. Sodien tās rindas var šķīst taisni gaišreģa rokas rakstītas.

Kas attiecas uz žanriem, tad jāaska, ka lirika Tēvijas kara gados bija visizplatītākais dzejas žanrs. Pat tādi rakstnie-

ki, kupi līdz karām jau sen bija atstājuši novārtā dzejoļu rakstīšanu, tagad tiem pievērsās jo intensīvi. Lirikā tiem bija vieglāk izteikt savas jūtas, domas un pārdzīvojumus. Visi svarīgākie Tēvijas kara momenti mūsu lirikā atrada pilnīgāku un dziļāku izteiksmi, kā, piemēram, beletristikā vai drāmatūrā. Lirikā dziļāk un skaidrāk atvērs fašisma radītā pasaules traģēdijas aina, viņā skaļāk un pamatīgāk izteiktas lietuvju brīvības alkas, lirika vairāk iedarbojas uz lasītāju.

Kara laika beletristika ievērojami bālāka un šaurāka. Seit dominē novele un pastāsts. Terā vispirms ņemta no frontes un partizānu cīņām. Izmēnot dažus J. Baltušisa un A. Venclovas sacerējumus, gandrīz neviens nav pieskāries aizmugures temām. Vācu okupētās Lietuvas dzīves iztēle nereti vāji pārliecina. Atgriezti no šīs dzīves, rakstnieki nespēja to pilnīgi parādīt savos sacerējumos. Taču nevar neatzīt, sevišķi lasot Cvirka noveles, augsto

formas gatavību, liriskumu, padomju garu.

Vispār mūsu padomju rakstnieki Tēvijas kara laikā radīja virkni vērtīgu sacerējumu, kas uz ilgiem laikiem paliks lietuvju literatūrā ne tikai kā spilgti pārdzīvotā laikmeta liecinieki, bet arī savas mākslinieciskās gatavības dēļ. Tādu vērtīgu sacerējumu, piemēram, ir krietni daudz Salomejas Neris lirika, neaizmirstamas arī dažas I.udas Gīras dziesmas («Vēji pūš no Uraliem» u. c.) un poēma «Ādams Mickevičs pie Volgas», Cvirka pasaka «Sīdraba lode» un novele «Pa kara ceļiem» un rinda Venclovas u. c. sonetu.

Mūsu padomju kara laika literatūrā neatrodam plašāka mēroga sacerējumu: romānu, stāstu, drāmu, kas mēģinātu apvienot laikmeta lielos notikumus, dotu tiem plašāku jēdzieniskāku izskaidrojumu, vērtīgāk ieskatītos mūsdienu cilvēka pārdzīvojumos.

Lai cik tas arī savādā, taču mēs neatrodam arī vēsturisku temu risinājumu, kaut slavenā

[Turpinājums 6. lopp.]

PADOMJU LIETUVAS LITERĀTŪRA

(Turpinājums no 5. lpp.)

Lietuvas pagātnē, ar ko var lepoties katrs lietuvis, mūsēnā cīņa pret vācu bruniekiem, šķiet, varētu rakstniekiem dot neizmējamu daudzumu lieliska materiāla, aktuāla kāpa laikā, jo brālīgo tautu literatūrās sevišķi plaši izvērtās varonīgās pagātnes attēlošana.

Drāmaturģijā nav neviena lielāka sacerējuma, izņemot kādu montāžu tautas mākslas ansambļim un J. Baltušisa raidlugas, kas nav piekaitāmas nopietnai drāmai. Kritiķi šīs tas tika darīts, atzīmējot mūsu literatūras pretvācu tradīcijas, bet palika gluži novārtā topošās literatūras vērtējums un sijāšana. Tā žanru ziņā mūsu kāpa laikā literatūrai varētu pārmest vienpusību.

Taču arī gatavajos sacerējumos iezīmīgi trūkami. Kā dzejoļos, tā novelēs var atrast daudz klīšējiskuma un banalitātes, kas tikai norāda uz autoru steigu un nevaļu pietiekami apgaisot temu, uz autoru ieašanu pa vieglākas prestīžas ceļu. No otras puses, dažos dzejoļos izpaužas manierisms, estētisms, pārmerīga peizāža elementu dominance.

Mākslas dzīve okupētajā Lietuvā

Gluži citādos apstākļos nācās cīnīties ar vācu iebrucējiem Tēvijas kāpa laikā tiem rakstniekiem, kuri bija palikuši okupētajā Padomju Lietuvā. Tie bija isti okupācijas verdzības gadi, kas slāpēja visu kultūras dzīvi.

Jau pirmajās savas varas dienās vācieši pārtrauca mūsu republikā grāmatu izdošanu. Arī vēlākos gados lietuvju valodā parādījās ārkārtīgi maz grāmatu, kuŗu vairums bija tīra propaganda, bet literārās grāmatas ar mākslas vērtību varēja parādīties, tikai veikli piekukuļojot cenzorus.

Tā, salīdzinot ar okupācijā palikušo rakstnieku daudzumu, okupācijā izdoto grāmatu skaits, kuŗam mākslinieciska vērtība, ir ļoti mazs. Pie reizes jāatzīmē, ka okupanti bez zēlastības nicināja lietuvju literatūru. Iznīcināto lietuvju grāmatu skaits sniedz līdz trim miljoniem eksemplāru. Pēc speciāla saraksta izņēma no apgrozības un iznīcināja K. Borutas, P. Cvirkas, J. Janonisa, V. Žilionisa, K. Jakubenas, I. Marcinkevičusa, V. Montvilas, A. Venclovas un daudzu citu autoru grāmatas. Arī rakstnieku privātā dzīve lielākos kultūras centros bija apdraudēta, un viņi, izbraukuši pa provinci kur kuŗais, bieži veica darbus, kuŗiem nebija nekāda sakara ar literatūru. Tiltvītis, Hurginas, Kodalis u. c. cieta represijas Lietuvā, un

lielais dzejnieks un drāmaturģs Balis Sruoga tika ievietots Stuthofas iznīcināšanas nometnē, no kuŗas viņu atbrīvoja Sarkanā Armija.

Vispār nelielos apmēros iespējstā okupācijas laiku beletristika pauž drūmu noskaņu, atraulību no reālās dzīves, misticismu un estētismu.

Uz šī mūsu literatūras tumšā fona ar savu spirtumtu un prethitlerisko garu spilgti iezīmējas Tiltvītisa poēmas «Arāji» trešā daļa. Lai gan autors šo poēmu uzrakstījis okupācijas gados, taču, protams, iespīest to varēja tikai tagad. Ievēribu pelna arī daži Jakubenas dzejoļi, kuŗi rokkrastā apstaigāja Lietuvu. Kā raksturīgu parādību var uzskatīt arī K. Borutas okupācijas laikā uzrakstīto romānu «Baltaragas dzirnavas» ar daudz spilgtā folkloras materiāla.

Diezgan daudz manuskriptu aizgāja kāpa laikā bojā, autoriem slēpjoties no gestapoviem un bēgot no frontes. Tā pazuda K. Borutas stāstu krājums, K. Puidas romāna «Magnus Duce» otrais sējums, E. Simonaitītes romāna «Viļus Karalus» otrā daļa, Aļbinasa Zukauskas noveļu krājums, Mikolaitīsa «Lietuvju jaunās literatūras vēstures» otrā daļa utt. Tas ir liels zaudējums lietuvju literatūrai, ko atnesis kaŗš.

Visumā hitleriešiem neizdevās ne viltus, ne spaidu ceļā piespīest lietuviešu literatūru kalpot viņu propagandai. Jau Donelaiša, Daulantasa, Maironisa u. c. lietuvju klasiku pretvācu tradīcijas saglabājās okupācijai pakļauto rakstnieku vidū, kas kapaļa pret hitleriešiem vismaz iespīejamā veidā — ar nerakstīšanu.

Lietuvju literatūra pēc okupantu padzīšanas

Pirmais gads pēc okupantu padzīšanas mūsu literatūrai nebija viegls. Literārā dzīve jāorganizē no jauna un jāpūlcina kārā izklīdinātīe rakstnieki. Pašreiz Lietuvas Padomju rakstnieku savienībā reģistrējusies 78 biedri un 6 kandidāti.

Rakstnieku materiālo vajadzību nodrošināšanai radīts republikāniskais fons, ko ar līdzekļiem atbalsta centrs no Maskavas.

Reizē ar organizātorisko jautājumu nokārtošanu cēlās arī rakstnieku literārā darba aktivitāte. Daudzi rakstnieki atgriezušies atkal pie literārā darba, ko okupācijā bija spīestī atstāt. Radītā Valsts dalīliteratūras izdevniecība sākusi mūsu rakstnieku darbu izdošanu. Par spīti vāciešu izpostītajai poligrāfiskajai bāzei, jau izdots vairāk kā 30 dalīliteratū-

ras oriģināldarbu un tulkojumu. Tā kā izdoto grāmatu skaits tālu nesniedzas līdz faktiski uzrakstītiem daiļdarbiem, tad lai atļauts vispirms dot mūsu daiļrades vērtējošu pārskatu, aplūkojot katru literāru žanru atsevišķi, kā arī nosprauzot katrā žanrā turpmākos mērķus.

Visrosīgākais, tāpat kā Tēvijas kārā, ir lirikas žanrs. Tas izpaužas un izpaužas galvenos divos virzienos.

Pirmkārt, no evakuācijas atgriezušies dzejnieki tautai dot atskaiti, izdodot kāpa laikā sacerējumus.

Līdz šim parādījusies Salomejas Neris, Ludas Giras, Antona Venclovas u. Valcisa Reimerisa dzejoļu krājumi, un drīzumā parādīsies Ed. Meželaitīsa u. c. krājumi. Šie krājumi dos pilnīgu priekšstatu par mūsu padomju dzeju un dos iespīju viņu dziļi vērtēt nekā plānos frontes krājumiņos. Tomēr kaut ko ļoti ievērojamu un jaunu mūsu padomju dzejnieki, atgriezušies atbrīvotajā Lietuvā, nav radījuši, kas, protams, nav slavējama lieta. Taisnība, slimība atrāvusi no daiļrades Tautas dzejnieku Ludas Giru, un pārgrāb nāve izrāva no mūsu vidus mūsu dzejas lepnumu Salomeju Neris, kuŗa solīja mums dot vēl daudz mākslas pērļu.

Otrkārt, šai pašā laikā mūsu periodikā ar atsevišķiem dzejoliem reprezentējusies: V. Mikolaitis-Putinas, P. Vaičūnas, Butku Juzes, K. Jakubenas, T. Tiltvītis u. c. Visproduktīvākais viņu vidū bijis H. Hurginas. Kauču gada laikā periodikā iespīestie dzejoļi vēl vispārējo mūsu lirikas limeni nepaļē sevišķi augstu, taču skaidri redzama šo dzejnieku iekļaušanās mūsu padomju dzejas radīšanā.

Tomēr jāsaaka, ka pašreiz mūsu dzejā nenoliedzams mazs apskūms. Kapa temas jau izsmeltas, bet jaunās ne vienmēr laimīgi atrastas. Vērojams dažviet arī epigonisms, atkārtošāšanās. Peizāža motīvi, kas tik spilgti dominēja mūsu dzejnieku darbos kāpa laikā, un palīdzēja izteikt viņu patriotiskās jūtas, tagad, pēckāra apstākļos, pārvērsās par manieri un vieglu estētismu.

Tāpēc mēs gaidām mūsu dzejā jaunu vārdu, kuŗš atbilst jaunajam pēckāra noskaņojumam, izteiktu jaunās jūtas un pārdziļojumus. Tā kā mums ir rinda apdāvinātu dzejnieku, tad nešaubāties, ka tuvākā laikā viņi piepildīs uz viņiem liktās cerības.

Pēdējā gadā mūsu rakstnieki sevišķi pievērsušies drāmaturģijas žanram. Vēsturiskas lugas uzrakstījuši: A. Venclova, A. Gustaitīte-Sal-

čuvēne, R. Inčūra. Tāpat lugas raksta V. Mikolaitis-Putinas, J. Marcinkevičus, J. Grušas u. c.

Jaunatnes lugu «Jaunā rīja» uzrakstījis S. Curlioniene, un Balis Sruoga vēl okupācijas laikā uzrakstījis divas vēsturiskas drāmas, vienu lirisku lugu un dažas vodevilas.

Tādējādi drāmatiskais žanrs pašreiz pārstāvēts visbagātīgāk. Vairums šo lugu vēl neiespīestas un neuzvestas, tāpēc grūti par viņām dot kritiskas atsauksmes. Lai gan dažu lugu autoru vārdi vien liecina, ka šīs lugas būs ievērojams sasniegums mūsu drāmaturģijas literatūrā, tomēr jāsaubās, vai dažas lugas būs aktuālas. Pie aktuālākajām jāpieskaita divas K. Daugvetīsa lugas: «Jaunā vāga» un «Bezizejā».

Kas attiecas uz mūsu pēdējā laikā beletristiku, tad jāatzīst, ka nav radušies kaut cik plaši un iezīmīgi darbi. Periodikā iespīestie E. Simonaitītes, J. Marcinkevičusa, J. Paukšmalīsa, A. Biļunasa, J. Butenas, J. Baltušisa, R. Marukasa u. c. īsie stāsti un noveles. Vairāk nekā spilgti un plaši nav parādījusies. P. Cvirkas stāstu krājumā «Ozola saknes» ir evakuācijā radušies sacerējumi. Tādā kārtā mūsu beletristikas meistari V. Mikolaitis-Putinas, Grušas un tas pats P. Cvirka šai gadā nav devuši nevīenu ievērojamu lielu darbu. Tāda mūsu beletristu mazražība (vai arī pāreja uz citiem žanriem) rada nopietnu neapmierātību, sevišķi ja ievēro nopietnu temu pārbagātību: Tēvijas kaŗš, okupācijas sasmas, mūsu tautas varonīgā pretošanās vāciešiem, partizānu panākumi, pēckāra ceļniecība, tautu draudzība u. c. temas, kas gaidīt gaida mūsu beletristu spalvas.

Ar atzīstamu veiksmi Tēvijas kāpa laikā publicistikas laukā darbojās P. Cvirka, dodams arī Amerikas lietuvju preseī vairākus spilgtus rakstus, bet tagad arī šis žanrs neapmierina.

Arī bērnu literatūrā pēdējā gadā pārāk maz sacerējumu. Parādījusies tikai neliela J. Martinaitīsa poēma, J. Suravīna grāmata un daži E. Meželaitīsa un K. Jakubenas dzejoļi periodikā.

Beidzot par mūsu literatūras kritiku.

Zemaites simtgadu jubilejas gadījumā parādījās apcerējumi par mūsu klasisko literatūru, kauču tajos — jākonstatē — maz jaunu, spraigu domu. Bez minētajiem apcerējumiem nevar nosaukt nevīenu lielāku darbu literatūras vēstures vai kritikas nozarē, kas būtu parādījusies lietuvju pagājušā gada presē.

(Turpinājums 7. lpp.)

PADOMJU LIETUVAS LITERĀTŪRA

(Turpinājums no 6. lpp.)

Ievērojami labāk rit tulkotāna darbs. Seit jānorāda uz tādiem darbiem kā P. Povilaitisa «Klusās Donas» tulkojuma nobeigšana, Šekspīra «Hamleta» tulkojums, Gorbatova «Neuzvārietie», Geidara «Timurs un viņa komanda», V. Vasilevskas «Varavīksne». Sakarā ar Krievu un latviešu, veiktā valsts kā desmit jauni viņa fabulu tulkojumi, kurus meistarīgi veicis Putins. Tomēr arī tulkojumu nozarē jāievēd vēl lielāka plānveidība un jākāpinā tulkojumu kvantitāte un kvalitāte. Mūsu neatliekamais uzdevums iepazīstināt Padomju Lietuvas lasītāju kā ar brālīgo tautu klasiķiem (gruzīnu — Rustaveli, Baratašvili; ukraiņu — Tarasu Sevčenko; Kazachstanas — Abaju; baltkrievu — Janu Kupalu; latviešu — Raini; igauņu — Tamsāri; uzbeku — Navoju), tā arī ar labāko, kas ir jaunajā padomju literatūrā visās brālīgajās republikās.

Tāpat mums jāpadara intensīvāka arī lielo krievu literatūras meistarū darbu tulkotāna. Katram saprotams, cik milzīgs zaudējums ir kaut tas, ka «Jevgeņijs Onegins» vēl nav tulkots lietuviski, arī Lermontova dzeju

tulkotāni neapmierina. Gandrīz nemaz vēl nav tulkots Tjučevs, Nekrasovs, Bloks, Majakovskis un jaunie Tēvijas kara laika dzejnieki.

Tulkotāna jānodod dzejniekiem, jo tulkotāna darbs līdzvērtīgs citām literatūras nozarēm.

Svarīgs un neatliekams ir arī jauno rakstniecības kadru veidošanas darbs — mūsu literā-

tūras jaunā maiņa. Kara apstākļi ievērojami izretinājuši mūsu rakstnieku saimi, kas jāpapildina ar jauniem spēkiem, jauniem talantiem. Evakuācijā talantīgi parādījās jauni dzejnieki: VI. Mozurunas, E. Meželaitis, Vac. Raimēris. Vini jau iegājuši mūsu padomju literatūrā. Vispēdējā laikā parādījušies daži apdāvināti jaunie dzejnieki, kā E. Matuzevičs, L. Sve-

das un beletrists K. Marukas.

Sis īsais mūsu tagadējās literatūras apskats rāda, ka to nevar visā kopumā skatīt par apmierinošu, lai gan atrīvotajā Lietuvā pavadītais viens gads mūsu literatūrai ļāvis atmosties no okupācijas verdzības murgiem, lai gan mūsu literatūra sākusī augt ar jaunu spēku un spirtumu, tomēr vēl viņā jūtami trūkumi, kas ātri jānovērš un jālabo. Mūsu rakstnieku priekšā nopietni uzdevumi, rosīgs, liels darbs.

JAUNS ELEKTRISKS MŪZIKAS INSTRUMENTS

Maskavas inženieris izgudrotājs A. A. Volodins konstruējis jaunu elektriska mūzikas instrumenta modeli — «V-7». Š. g. 6. decembrī Vissavienības Mākslas lietu komitejā notika šī instrumenta demonstrēšana. Pēc iepazīšanās ar instrumenta uzbūvi un tehniskajām īpašībām tika izpildīta Sopena etide un noklirne, divas Sostakoviča prelūdijas, Rimska-Korsakova «Kamenes laisāšanās», Dokena «Dzēguzē», Tartini-Kreislera «Tema ar variācijām» un daži citi atsevišķi fragmenti, lai pārlicinātu tos par instrumenta tembru. Talantīgais mūziķis I. Varovičs Isā laikā uz jaunā instrumenta apguvis krietnu spēles techni-

ku un iepriekš minētos darbus izpildīja ar lielu meistarību un virtuozitāti.

Instrumenta konstruktors, inženieris Volodins, pie jaunā instrumenta uzbūves pielietojis vairākus svarīgus principālus uzlabojumus, izmantojot savu agrāko darbu pieredzi un savus jaunos izgudrojumus. Sakarā ar to, ievērojami uzlabojusies instrumenta tehnika, paaugstinājusies skaņu kvalitāte, parādījusās jaunu tembru iespējas.

Pēc sava ārējā izskata instruments «V-7» atgādina mazu pianino. Tomēr iekšpusē, mūziķa acīm parasto sfīgu un citu parastās mūzikālās tehnikas atribūtu vietā mēs redzam da-

žādu tipu radiolampas, skaļruni un veselu virkni sarežģītas elektriskas shēmas daudzveidīgu detaļu. Ar radiolampu palīdzību rodas elektriska viļņošanās, kas pēc tam pastiprinās, iegūstot sevišķas īpašības, raksturīgas mūzikas skaņām, un iedarbojas skaļruni, liekot tam skanēt gan kā vijolei, gan kā flautai, čellam, zvaniņiem utt.

Izmēģinājumā klātesošie mūzikas darbinieki D. D. Sostakovičs, J. F. Faiers, S. N. Vasilenko, V. N. Surins, V. A. Vlašovs u. c. augsti novērtēja jauno instrumentu, atzīmējot tā oriģinālās mūzikālās īpašības un iespēju to izmantot koncertos un simfoniskā orķestrī.

UZAICINĀJUMS

VĀKT FOLKLORAS MATERIĀLUS PAR VĀCIEŠIEM

Latviešu darba tauta savās ilgās dzīves gaitās ir daudz pārdzīvojuši, vērojuši, domājuši, gudrojuši, kritizējuši un savā atmiņā uzglabājuši lielas gara bagātības. Šīs idejiskās un ideoloģiskās atziņas ir — tā sauktā folkloras jeb tautas garamantas.

Mūsu folklorā ievērojamu vietu ieņem latviešu cīņa pret vāciešiem, kas mūsu tautu gadu simteniem ir visādi verdzinājuši, spaidījuši un mocījuši. Līdz šim tautas garamantu krāšana par vāciešiem bij ļoti apgrūtināta, jo labu sacīt par vāciešiem latvju tauta nevarēja, bet negatīvus spriedumus izteikt cara un vācu varas laikos aizliedza cenzūra, muižnieki, mācītāji un dažādi vāciešu draugi no latviešu varas vīriem. Tikai tagad, kad vācieši ir iztriekti ārā no mūsu zemes, atveras iespēja netraucēti izteikt un uzrakstīt visu, ko tauta domājusi un domā par vāciešiem. Tāpēc lūdzam savākt un uzrakstīt visus tos folkloras materiālus par vāciešiem, ko vēl var tautā no dažāda vecuma laudim saklausīt.

Rakstāmi, piemēram, šādi folkloras veidi:

1. Tautasdziesmas un ziņģes par vāciešiem, piem.:

Ai kundzīp, vācietīn,
Tavu gaŗu deguniņ!
Tu varēsi elles krāsni
Ar šņukuri izbadīt.

«In Dina stāv Steiben,
Un rit es jau brauc;
Es nevar hier bleiben,
Kad firers man sauc» utt.

2. Sakāmvārdi un parunas par vāciešiem, piem.: «Braks (brāķis) vācieša prece!» — «Kas vācietim var liegt ar cimdiem blusas ķert!» u. c.

3. Sakāmvārdi un parunas par kungiem, jo tie mums senāk bijuši gandrīz vienīgi vācieši. Piem.: «Kungs pavēl, kalps klausas», — «Kungs dara ar kalpu kā grib». «Klausī kungam, mirsi bez nāves». — «Kunga darbs nav padarāms». — «Kunga darbs — suņa aiga». — «Elles rīkle nav papildāma, kunga darbs nav padarāms». — «Kad ellē moku trūks, kad muižā darbu!»

4. Raksturvārdi un lamu vārdi par vāciešiem, piem.: «Ej, vācietī, velna bērns»; «Ai vācietī — plikadīda»; «tu, vāciet, teļa

putra» (tautasdziesmās); «kunga velna kalps»; «velna vācietis»; «bagātie velni»; «naudas maisi»; «asins suņi»; «grifeļciska», (teic par tievkājainu vācietī) utt.

5. Palamas par atsevišķiem vācu muižniekiem. Brīņķu baronu sauca par «pustrako kungu»; Talkas baronu par «trako Krišu»; Līndes nejauko baronu par «ēdēju» (t. i. cilvēku ēdēju); briesmīgo Vecgulbenes baronu Volfu, sodekspedīciju vadītāju 1906. g., sauca par — «trako vilku» utt.

6. Anekdoti par vāciešiem: a) no dzimtbūšanas un vergu laikiem, b) no vācu okupācijas laika.

7. Tautas nostāsti: a) par klaūšu un vergu laikiem, b) par vāciešu prombraukšanas laiku 1939. g., c) nupat pārdzīvoto vācu okupācijas laiku.

8. Tautā dzirdamie spriedumi, teicieni un prātojumi par vāciešiem.

9. Bez tam lūdzam vākt un uzrakstīt arī visus citus folkloras materiālus, ko vien teicējs zina, neviroties arī no nerātņa rakstura folkloras. Vērtīgi ir visi folkloras materiāli.

AIZRĀDĪJUMI VĀCĒJIEM:

I Folkloras materiāli jāuzraksta pēc iespējas tā, kā dzirdēti.
II Bez tam jāatzīmē:

- 1) teicēja vārds, uzvārds (pseidonims vai šifra, ja teicējs nevēlās savu īsto vārdu uzdot), vecums, sociālais stāvoklis (nodarbošanās) un dzīves vieta;
- 2) uzrakstītāja vārds, izglītība un adrese;
- 3) kad un kur (vismaz apmēram) teicējs vai uzrakstītājs to dzirdējis.

III Ar uzrakstītiem folkloras materiāliem rīkoties šādi: skolnieki tos nodod saviem skolotājiem, kas vākšanas darbu vada; komjaunatnes un arodsvienības organizāciju locekļi savu organizāciju vadītājam personām; skolotāji un organizāciju vadītāji savāktos materiālus nogādā (personīgi vai pa pastu) LVU Folkloras institūtam Rīgā, Skolas ielā 11—4.

LA 9900

Alfreda Kalniņa pēcpusdiena

Būt brīdī kopā ar Alfredu Kalniņu, vērot un dzirdēt komponistu pašu spēlējām, klausīties dziesmās, autora paša iestudētās un pavadītās — tie bija villinoši, jauki brīži. Atsaukušies arī jo kuplā skaitā mākslinieki, dzejnieki, vecie un jaunie A. Kalniņa mūzikas draugi un cīnītāji.

Čiņas rikotā pirmā mūzikālā pēcpusdiena izvērtās par istu gaišu mākslas svētdienu. Tādējādi apsveicams jaunais pasākums, kas sola panākumus.

Ipaši atzīmējamas estētiski gaumīgās, glīti darinātās programu grāmatīņas ar komponista, dziesmu tekstu autoru un atskaņotāju ģimētņiem, isiem aprakstiem un darbu iztulkojumiem. Ja te vēl ko drīkstētu vēlēt, tad vienīgi, lai būtu lasāmi arī dziesmu teksti.

Otrs vēlējums, kas varbūt izklausīsies kā maza disonance: kaut augstā ieejas maksa (Rbļ. 15) šai siltajā, gaišajā zālē neaizslēgtu durvis tiem, kam tur tik ļoti gribējis un arī vajadzēja šoreiz būt — daudziem konservatorijas audzēkņiem, kam rociņa pārāk maza! Programā izvēlētas Alfreda Kalniņa mazāk pazīstamas dziesmas. Tās atskaņoja Operas un baleta teātra solistes Milda Pūce un Anna Ludīņa, komponista autoritātīvajā pavadījumā. Milda Pūce bija iestudējusi piecas dziesmas:

1. «Es tevi milu» — Jāņa Sudrabkaina teksts. Dziesmas saturā, dzejnieka vārdiem runājot: «Atmiņas par kādu miļu seju tur sajaucas ar domām par (tālo) dzimteni. Pirmo reizi mūžā tik dziļi un dziļi izjutu, cik dārga man latviešu zeme.»
2. «Mans jaunais vanags» — Annas Brigaderes.
3. «Nāc» — A. Kēniņa.
4. «Tracis» — J. Poruka klasiskais bērnu dzejolis un
5. «Pavasara dienas» — Raiņa spēcīgā, brāzmainā čiņas sauciena atbalsojums mūzikā!

Anna Ludīņa dziedāja:

- 1) Melancholisko «List klusi» — J. Poruka.
- 2) Drūmi varenos «Jūras vadi» — J. Raiņa un trīs dziesmas ar Ata Kēniņa tekstiem: divi intīmi rezignētas impresijas «Iesnigot» un «Sirds novakares» un atdzimušas sirds jauna dzīvesprieka izskaņu «Man sirds ir atkal jauna, jauna».

Piedevām dziedones klausītājus iepriecināja ar burvīgajām «Dzimtene» un «Gana dziesma pavasarī».

Vokālo daļu nobeidza dueti no Raiņa pasakas «Mušu ķēniņš», Annas Ludīņas un Mīldas Pūces izpildījumā.

Programā ievietotās 4 prelūdijas vēl nav iespiestas un, izņemot vienu, nebija vēl arī atskaņotas.

Tuvāk par šiem darbiem lai klausāmie komponista paša vārdus:

«Pirmā programā minētā prelūdiņa iet mēreni ātrā tempā,

klusinātos, noslēpumainos toņos. Miglaina aina. Tema kā nopūta šad tad izlaužas cauri miglas tēliem, kuņi vijas un mijas, te pieaugot, te atslābstot. Otrā prelūdiņa noteiktākās kontūrās tvirta; harmoniskās secībās nav disonāncu, un maiga izskaņa nobeidz šo minīto. Trešā prelūdiņa sniedz tikai 18 taktis garu melodiju, kuņi ieauz smalka auduma harmonijās. Ceturtā prelūdiņa (a, Commodo) drūmos akordos veļas kā sēru gājiens; kaut gan ritms nav četrdaļīgs un gabals neatgādina sēru maršu. Akordu rindas šķietami negrib apstāties. Uz istu brīdī ieskanas kāds gaišāks

Kā raksta detektīvoromānus Anglijā un Amerikā

Par šo tematu PSRS Padomju Rakstnieku Savienības dēku žanra sekcijas 29. nov. sanāksmē Maskavas Rakstnieku klubā referēja b. Jevgeņijs Lannss.

Padomju rakstniecībā svaiģā ideoloģiskā un mākslinieciskā tvērumā attīstās daudz jau agrāk pazīstami literatūras paveidi, kā arī veidojas jauni. Vecajos žanros jāpēti un jāvēro pagātnes mantojums, lai izsargātos no kļūdām, lai atrastu vērtīgo, kas paturams. Tāpēc arī šī sanāksme bija pulcējusi daudz klausītāju — detektīvā žanra veidošanās sociālistiskā reālisma metodē pašlaik pilnā spēkā.

Biedrs Lannss savā referātā aplūkoja tīri tehniskā risināma problēmas rietumu detektīvajā literatūrā, jo, kā viņš pats aizrādīja, sociālais moments te vājās — ja arī autori gribētu to izcelt, viņus stiprā mērā kavētu buržaziskie izdevēji. Vispār mākslinieciski vērtīgu detektīvoromānu Anglijā un Amerikā nav daudz; vairums to ietilpst t. s. bulvāru literatūrā, un mūs var interesēt tikai to darbības paņēmieni resp. triki.

Par rietumu detektīvoromānu ipatnību referents atzina apstākli, ka tur tos lasa vienīgi virieši, kamēr Padomju Savienībā, pēc viņa domām, detektīvoromānu lasītāju vairums ir sievietes. Rietumu rakstnieki galveno vērību pievērš noslēpumam, kas rodas ap noziegumu, un tā labā tiesā romānu populārāks kļūst noziedznieks, nevis tā atklājējs — spilgts piemērs te pazīstamais franču autora Allena un Suvestra dar-

bu varonis Fantomass. Vienu šo detektīvoromānu daļu var arī nosaukt par vienkāršu Skotlendjarda vai kādas citas policijas kronikas atstāstīšanu beletristikā formā.

Bet ir romāni, kuņū sacerētāji nenoliedzami talantīgi, ar lielām psiholoģisku raksturotāju un analizētāju spējām, briģam arī ar spilgtu humora izjūtu. Piemēram, pagājušā gadsimta amerikāņu rakstnieka Edgara Po kriminālāstī ir isti mākslas darbi. No jaunlaiku detektīvā žanra sacerējiem referents tuvāk pakāvējās pie trim romāniem — angļu rakstnieka Antona Berkleja «Saindētās šokolādes», angļu rakstniece Agātes Kristi «Austrumu ekspreša» un amerikāņu rakstnieka Vandaina «Sacha laidņa nozieguma», atstāstot un iztirzājot šo darbu saturu. Berkleja romānā sevišķi interesanti tas, ka viņš parāda vairākus noziegumu atklāšanas un reizē ar to detektīvžanra sacerējumu veidošanas paņēmienus: psihoanalitisko, intuitīvo, induktīvo, deduktīvo u. c. Agāte Kristi nesoslēpīgi lasītāja acim nevienu detaļu, neļauj tam palikt pasīva vērotāja lomā. Tas sevišķi raksturīgi tagadnes detektīvoromāniem; kamēr agrāk, piemēram, Konan-Doila Šerloks Holms pat savam kolēģam Vatsonam neatklāja visus savus konstatējumus, modernie autori liek lasītājam piedalīties mīklās atklāšanā tāpat kā šaha problēmas atrisināšanā. Šāsdienas lasītājs cīnās ar detektīvu, kuņū pirmais uzminēs noslēpumu? — bet līdz pirmajam imperiālistiskajam kafam lasītājs domāja tikai to, ko vi-

motivs, bet arī sāpīgās harmonijas auster. Atkal akordu gājieni veļas un veļas, te pēkšņi kādā izmisuma kļiedzienā apstājoties. Fermatei seko vēl kādā akordu rinda, un pa otrām lāgam atskan stiepts izmisuma kļiedziens... Pārtraukums. Tad gaita turpinās un nobeidzas ar spēcīgu akordu (a). Gabalīem nav nekādas dzejiskas programmas. Ir tikai izjūtas, noskaņas.»

Klausītāju sirsnīgi sūmināts, meistars spēlēja piedevām «Deju» un «Mūzikālu momentu»; pēdējais veljtas Raiņa atgriešanās dienai Rīgā, 1920. g.

Nobeidzot šo recenziju, griības līdzī teikt sirma mākslas entuziasta kādreiz teiktajiem vārdiem: «Ja nebūtu Alfreda Kalniņa dziesmu, — nekad es nezinātu, neizjūtu, cik mana Latvija skaista un dārga».

Milda Zālīte

ņam pavēlēja autors. Savdabīgs piemērs ir Vandaina darbs, kas celts uz psihopatoloģijas pamatiem; noziegumu izdara ar matemātikas zinātnes palīdzību. Bet visumā tā ir tirā konstrukcija, reālā dzīvē neiedomājams gadījums.

Referents vēl aplūkoja atsevišķus momentus, kas sastopami daudzu detektīvā žanra autoru (Edgara Po, Konan-Doila, Makdonalda, Vollesa u. c.) darbos. Zīmīgākie no tiem: dzīvieņu pastrādātie noziegumi, nevainīga cilvēka izlikšanās par noziedznieku, slepkavības simulācija, dažādas detektīva kļūdas, nozieguma pēdu slēpšana, viltooti alibi etc.

Sekojošās debatēs visi runājāji atzina b. Lanna referāta pozitīvo nozīmi žanra tehnikas apguvē, izsakot vēlēšanos, lai šādu iepazīstināšanu turpinātu. Bet būtu mūķīgi domāt visu mūsu detektīvo literatūru celt uz rietumu radītās bāzes. Viņiem — tikai intelektuāla spēle, kas īpaši vērojama amerikāņu kriminālfilmās; mums jāuzsver morāles, audzināšanas princips visu jaunatnes nākotnes labad. Jāiet pa savu ceļu, stingri raugoties dzīves īstēnībā. Mēs nevaram uzstādīt tādas rēbusus kā rietumos, nevaram rakstīt tādas neiespējamās fantazijas kā Vandains. Visā padomju literatūra stāv cieši uz zemes, tas nepieciešams arī detektīvajam žanram, kas pievēršas vienmēr vairāk uzminības.

Valts Grēviņš